

18.HDA SBU v m. Kyievi. Spr.73637-fp. 241 ark.

19.Rusova S. Memuary. Shchodennyky. – Kyiv: Polihrafknyha, 2004. 544 s.

20.Haluzevyy derzhavnyy arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrayiny v m. Kyievi. Spr.73637-fp. 241 ark.

21.HDA SBU v m. Kyievi. Spr.73637-fp. 241 ark.

*St. st. 58-2, 58-11 KK RRFSR yak v redakciyi 1926 roku, tak i v znachno piznishy`x redakciyah vstanovlyuvaly` vidpovidal`nist` za kontrrevolyucijnu diyal`nist`. Statti 58 (1-14) buly` skasovani ly`she v 1961 roci.

22.Haluzevyy derzhavnyy arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrayiny v m. Kyievi. Spr.73637-fp. 241 ark.

23.HDA SBU v m. Kyievi. Spr.73637-fp. 241 ark.

Статтю подано до редколегії 8.02.2018 р.

УДК 908(477.43/.44):929 Отамановський

Сергій Гальчак

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
доктор історичних наук, доцент (Україна)

Валентин Отамановський – видатний краєзнавець Поділля

Анотація. У статті розповідається про життєвий шлях і наукову діяльність відомого в Україні вченого і краєзнавця Валентина Дмитровича Отамановського – завідувача Вінницької філії Всенародної бібліотеки при ВУАН, створеного при ній Кабінету вивчення Поділля – головного в 1920-х рр. центру краєзнавчих досліджень на Вінниччині; репресованого радянською владою.

Стаття присвячена також внеску В. Д. Отамановського в теорію і практику сучасного українського краєзнавства. Його діяльність справила значний вплив на формування сучасного розуміння краєзнавства, заклала його підвалини.

Ключові слова: В. Д. Отамановський, Вінницька філія Всенародної бібліотеки при ВУАН, «Кабінет вивчення Поділля», краєзнавство, репресивна політика сталінізму.

Видатний краєзнавець Поділля. Такої, без перебільшення, оцінки заслуговує відомий український історик Валентин Дмитрович Отамановський – невтомний дослідник Подільського краю, який вбачав сенс свого життя в служінні Україні.

Його життя, краєзнавча, наукова та громадська діяльність викликали закономірний інтерес вітчизняних дослідників, особливо в роки незалежності України, знайшли відображення у їхніх працях, зокрема, в публікаціях В. Савцова [1], Л. Р. Кароєвої [2], Л. В. Філонова [3], С. І. Кота [4], В. П. Воловика [5], З. С. Савчук [6] та ін. Однак розкрито ще далеко не всі сторінки біографії вченого. Мета статті полягає в тому, щоб, розкривши життєвий шлях і наукову діяльність Валентина Дмитровича Отамановського, висвітлити його внесок у теорію і практику сучасного українського краєзнавства.

Народився В. Д. Отамановський 27 лютого 1893 року в с. Яблунівка тодішньої Смілянської волості Черкаського повіту Київської губернії. Молодим юнаком закінчив Києво-Печерську гімназію. З 1912 р. навчався в Київському університеті, політехнічному інституті, був членом студентської організації «Українська громада».

У 1917 р. від партії соціалістів-революціонерів обраний членом Центральної Ради. У 1918 – 1920 рр. студював у Віденському університеті [7, с. 690]. В 1920 р. повернувся до Києва і був направлений на роботу у Вінницьку філію Всенародної бібліотеки України, створеної за ініціативою Всеукраїнської Академії наук й задуманої як «велика книгозбірня місцевого значення по всіх паростках людського знання, де було б згуртовано все книжкове багатство, яке є на Поділлі» [8].

Розміщувалася філія в Мурах – історичному об'єкті Вінниці. Її фонд складала рештки родових бібліотек польської шляхти, зокрема Грохольських, Руссановських, Бнінських, а також 5 тис. книг, переданих Вінницьким товариством «Просвіта», що згодом стали основою відділу україніки, 4 тис. – отриманих від сільськогосподарської бібліотеки губземвідділу, 20 тис. – від губнаросвіти (в основному з колишніх приватних бібліотек), 185 книг, переважно окремих томів «Свода законів Росийской империи», переданих Гоголівською міською бібліотекою, інші письмові джерела [9, с. 225]. Відкрито бібліотеку 7 березня 1921 року.

З березня 1922 року філію очолив Валентин Дмитрович Отамановський. Спершу як виконуючий обов'язки директора, згодом – як повноправний керівник. Завдяки його ентузіазму і організаторським здібностям філія стала провідним науково-краєзнавчим закладом [10]. На

кінець 1923 року вона мала у своїй структурі відділи: «Україніка» з підвідділами «Революція в Україні», «Шевченківський», «Подоліка», загальний, газетно-графічний з підвідділом «Музикалія», рукописів та стародруків з підвідділом раритетів (містив близько 100 унікальних рукописів і стародруків), відділ марксизму. Підвідділ «Подоліка» отримав від Ю. Й. Сіцинського 200 книг та журналів, серед них «Труди епархиального историко-статистического комитета», «Подольские епархиальные ведомости». Поступово фонд підвідділу «Подоліка» нараховував більше 1000 одиниць краєзнавчої літератури [7, с. 249, 250].

15 березня 1924 року на його базі за ініціативою В. Д. Отамановського було відкрито Кабінет виучування (вивчення) Поділля, який поклав початок систематичного, комплексного дослідження краю та поширення знань про нього. Недарма на ексклібрисі цього згодом досить відомого не лише у Східному Поділлі науково-методичного центру був вміщений девіз: «Внеском нашим до української науки нехай буде дослідження та опис цілого Поділля» [11].

До роботи на громадських засадах були залучені кілька десятків вчених, художників, письменників та інших представників інтелігенції. Серед них кліматолог Л. Данилов, ботанік О. Савостіанов, історик і бібліограф М. Білінський, фармацевт Л. Морейніс, інженер О. Бируля, співробітники бібліотеки Л. Тимошенко, М. Хращевський, Н. Співачевська, В. Рот (Вінниця), зоолог В. Храчевич, історик і археолог Ю. Сіцинський (Кам'янець-Подільський), академік С. Єфремов, економіст С. Городецький (Київ), директор бібліотеки Наукового товариства ім. Т. Шевченка історик І. Кривецький (Львів).

Краєзнавці, які гуртувались навколо Кабінету, вивчали історію, географію, флору і фауну краю, етнографію і фольклор, оголошували на засіданнях доповіді, виступали з лекціями науково-популярного характеру в різних аудиторіях Вінниці. Зокрема, з інтересом сприймалися слухачами екскурси в минуле – «Назва м. Вінниці, її походження та транскрипція» М. Білінського, «Будинок «Мури» та його історія» І. Шиповича, «Доля лісів Поділля» А. Ярошевича. Велика увага надавалася популяризації краєзнавчої літератури. З цією метою планувалося друкувати серію «Матеріали до історії друку та бібліографії Поділля». Першим її томом став історико-бібліографічний збірник «Часописи Поділля». Другий том, присвячений продуктивним силам краю, мав виходити у трьох випусках: «Бібліографія економіки Поділля» (редактор – проф. А. Ярошевич), «Бібліографія флори Поділля» (проф. О. Савостіанов), «Бібліографія сільського господарства» (проф. С. Городецький). Третій том складався з двох випусків: історія та етнографія краю. На жаль, оприлюднено було тільки покажчик, присвячений пресі регіону, хоча є відомості, що були майже готові випуски з економіки та фольклору Поділля [9, с. 226].

Тоді ж розпочали свою роботу садово-городня, історії Вінниці та її околиць, деякі інші секції Кабінету, вийшли друком перші праці його членів: А. Зекцера «1905 рік на Поділлі» (1925), В. Храчевича «Ссавці Поділля» (1925), «Птахи Поділля» (1925 – 1926), «Минуле фавни Поділля» (1925 – 1926), «Нарис фавни Поділля» (1925 – 1926).

Філія та її Кабінет видали 26 праць краєзнавчого характеру, що склали своєрідну енциклопедію поділлязнавства. Такою кількістю видань вони навіть перевершили попередній задум про 16 – 18 книг. 1, 4 – 7 та 18 випуски отримали премії всеукраїнських конкурсів наукових праць, що засвідчує їхню наукову ґрунтовність. 4 – 7 випуски енциклопедії склали згадувані праці професора В. Храчевича «Ссавці Поділля», «Птахи Поділля», «Минуле фавни Поділля», «Нарис фавни Поділля», які отримали премії Комісії, створеної Укрнаукою Народного комісаріату освіти для відзначення кращих наукових праць. Премію отримала й книга професора Л. Данилова «Клімат Поділля».

Кабінет послідовно втілював у життя ідею опису населених пунктів Вінниччини, підготував програму обстеження, разом з Вінницькою окружною інспектурою народної освіти оголосив конкурс на кращий опис. Актив Кабінету створив плакат «Опис Вінницької округи», високо поцінований громадськістю. Над плакатом працювали О. Савостіанов, Л. Тимошенко, Л. Данилов, О. Чередников, І. Любомудров та І. Озерянський. Цей редакційний колектив очолювали В. Отамановський та В. Самутин. Плакат містив карту округи, коротку історичну довідку, бібліографію, відомості про діячів краю, природу, клімат, водні багатства, корисні копалини, рослинність і тварин, територію і населення, освіту, охорону здоров'я, господарські досягнення [12, с. 181].

Робота Кабінету базувалася на глибоко науковій основі. Він підтримував наукові зв'язки й здійснював обмін виданнями зі 180 установами й організаціями України, СРСР, понад 50-а науковими установами Західної Європи, Америки, Близького Сходу [4, с. 135].

Кабінет був також досить авторитетним науково-методичним центром краєзнавства. Ним розроблено і поширено примірний статут окружного (районного) краєзнавчого товариства, орієнтовний план його роботи, ряд програм для збору відомостей з різних галузей життя, обстеження населених пунктів, покажчик літератури про край. Цим сприяв підготовці кадрів краєзнавців – прагнув ліквідувати краєзнавчу неписьменність, «підвищити класифікацію з поділлязнавства всіх адміністраторів, службовців, вчителів, робітників землі і лісу» [12, с. 180].

Особливо велику роль у цьому плані відіграла праця В. Д. Отамановського «Краєзнавство на Поділлі, найближчі його завдання та потреби й роль у краєзнавчій праці Кабінету виучування Поділля» (1926 р.).

Робота складалася з трьох розділів. У першому розділі автор аргументовано доводив, що знання історії краю – необхідна умова вмілого господарювання, а тому потрібно створювати науково-дослідні краєзнавчі заклади для всебічного вивчення краю та поширення знань про нього серед адміністраторів, службовців, вчителів, кооператорів тощо. У другому розділі проаналізував краєзнавчу роботу на Поділлі, дореволюційну спадщину, доробок за часів УНР, діяльність перших радянських осередків, зокрема Кабінету виучування Поділля. У третьому розділі розглянув проблеми та перешкоди на шляху краєзнавчої роботи, піддав критиці місцеві та центральні органи за їх недостатню допомогу краєзнавцям. Незважаючи на те, що вів мову конкретно про краєзнавство на Поділлі, праця, безперечно, мала велике значення як методичний посібник для краєзнавчих закладів всієї України.

Важливими були також його публікації у «Вістях ВУАН» «Праця та стан Вінницької філії Всенародної бібліотеки України та Кабінету виучування Поділля на 1 травня 1929 р.» [13] та «Про потребу утворення Кабінетів виучування територій у культурно-економічних осередках УСРР міжокружного (краєзнавчого) значення. (З досвіду Вінниці)» [14].

Кабінет ініціював слухання на засіданнях Українського комітету краєзнавства 31 грудня 1927 року і 14 січня 1928 року питань удосконалення краєзнавчої роботи в Україні. 5 березня 1928 року Український комітет краєзнавства просив Народний комісаріат освіти направити обіжника окрвиконкомам про сприяння цій роботі та обіжника шкільним закладам про посилення краєзнавчої роботи й зв'язку з краєзнавчими товариствами.

Плідна діяльність Кабінету була високо оцінена. Академія наук України неодноразово поширювала досвід роботи закладу та його керівника, характеризуючи працю подолян як взірець краєзнавчої роботи.

Крім того, керований ним Кабінет виучування краю розгорнув велику роботу по увічненню пам'яті визначних українців шляхом встановлення меморіальних дошок на будинках, де вони мешкали. Зокрема, багато сил доклав Валентин Дмитрович гідному вшануванню класика української літератури М. Коцюбинського. Головним наслідком цих зусиль і роботи, що почалася ще в 1924 р., стало створення меморіального музею. 8 листопада 1927 р. в будинку, де народився письменник, в урочистій обстановці було відкрито музей його імені.

Степан Руданський – ще одна велична фігура української літератури, якою опікувався В. Д. Отамановський. Він не обмежився встановленням пам'ятних знаків у Шаргороді, Хомутинях, Калинівці, Кам'янець-Подільському, а поїхав у Ялту, де з 1861 р. Степан Васильович працював міським лікарем. Тут наполіг на впорядкуванні житла та могили славетного письменника – знавця подільського фольклору.

Невтомний дослідник дбав про збереження старовинних будівель Вінниці, передусім, «Мурів» – найстарішого комплексу цегельно-кам'яних споруд міста, могили українського композитора П. І. Ніщинського в с. Ворошилівці, склепу лікаря і педагога М. І. Пирогова, охорону могили одного з діячів Центральної Ради Д. Марковича, критика-галичанина М. Євшана (Миколи Йосиповича Федюшка), поховань галицьких солдатів, що в 1919 р. вмерли у Вінниці від тифу [7, с. 263, 264].

У квітні 1929 р. при очолюванні В. Д. Отамановським Вінницької філії Всенародної бібліотеки ВУАН постав музей друку. Його зародком була виставка, влаштована філією ще у 1924 р. з нагоди 350-річчя видрукування в Україні першої книги – «Апостола» (друкарня Івана Федорова у Львові, 1574 р.). Основою виставки стали видання з фондів бібліотеки. Вони викликали неабиякий інтерес громадськості міста. Протягом місяця тут побувало біля 5 тис. відвідувачів. Тому виникла ідея створити постійну експозицію з історії друку, поповнивши її за рахунок відділу рідкісних видань і стародруків та надавши їй відповідне ідеологічне спрямування.

Структурно музей був побудований за тематико-хронологічним принципом і складався з семи відділів: 1) світовий (власне, західно-європейський) друк, 2) український друк з підвідділом подільського друку, 3) національний друк в СРСР, 4) східний друк, 5) часописи України з підвідділом часописів Поділля, 6) ілюстрований друк, 7) еволюція друкарської техніки [15].

Концептуальною ідеєю, покладеною в основу експозиції, стало розкриття теми на тлі різних соціально-економічних формацій, відповідних духовних потреб суспільства та технічного розвитку друкарської техніки.

Головною ж частиною експозиції були ретельно відібрані оригінальні видання з фондів бібліотеки. Водночас для розкриття окремих тем широко використовувалися допоміжні матеріали: репродукції, малюнки, схеми та пояснювальні тексти. Зокрема, у відділі світового друку представлено у вигляді репродукцій старовинні рукописи, яких не було у збірці бібліотеки,

у відділі друкарської техніки – зразки сучасних тканин з вибіркою як ілюстрація найдавнішого способу друку на тканинах.

Розвиток технології друку в основному простежений за малюнками різних друкарських приладів від верстата Гутенберга до ротаційної машини, а також за зразками шрифтів, матриць кліше. На відкритті музею експонувалась також запозичена в місцевій друкарні ручна машина «Американка».

Серед експонатів музею було чимало унікальних, зокрема, видання невідомого друкаря 1487 р. і дві венеціанські книги 1499 р. З раритетів XVI – XVIII ст. демонструвалися «Опис Європейської Сарматії» Алессандро Гваньїні (1581, Венеція), старовинні географічні карти, Біблія у перекладі німецькою Мартіна Лютера (1693, Люнебург), твори Горація (1728, Амстердам), Вольтера (1785), Гомера (1788, Париж), Петрарки (1790, Парма) тощо.

Репродукціями титульних сторінок двох видань було представлено і першу друкарню на Поділлі, засновану 1608 року в Панівцях (нині: Хмельницька область). Ця друкарня за 4 роки свого існування випустила всього 7 видань, які, безумовно, є раритетами, оскільки єзуїти за пропаганду реформаційних поглядів визнали їх єретичними та спалили у 1611 р.

Музей досить широко представляв подальший подільський друк Кам'янця-Подільського, Могилева-Подільського, Тульчина, Немирова, Брацлава, Браїлова. Це була продукція різних видавців та різними мовами – українською, російською, єврейською, польською. Окремо демонструвалися видання Кабінету виучування Поділля. У відділі, який репрезентував часописи України, був підвідділ часописів Поділля, де експонувалися фотокопії виданих у Кам'янці-Подільському першого місцевого часопису «Подільські губернські відомості» (1838) та першої місцевої газети «Подільський листок» (1881), а також перших у Вінниці часопису «Довідковий листок Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості» (1899) і газети «Вінницька газета» (1906). Фотографією репрезентували й першу україномовну газету Поділля «Світова Зірниця» (1906). Поруч можна було побачити в оригіналі першу українськомовну газету з Вінниці «Подільська воля» (1917), видання 20-х років [7, с. 271 – 273].

В. Д. Отамановський брав активну участь у роботі Комісії по вивченню українського права при ВУАН та Науково-дослідної кафедри історії України, яку очолював академік М. С. Грушевський. Підготував велику, з ґрунтовними теоретичними висновками, монографію «Вінницька міщанська громада до кінця XVIII ст. – еволюція правового положення та устрою на основі соціально-господарського розвитку території міста». У 1926 р. були здані до друку перші два її томи. Перший том називався «Вінниця як тип українського міста Південного Правобережжя XVI – XVII ст. Еволюція правового стану та устрою на тлі суспільно-економічного розвитку Побужжя XVI – XVII ст. та процесу формування станів». Другий том був такого ж характеру, як і перший, висвітлював життя Вінниці у XVIII ст. Всього за задумом автора монографія мала складатися з чотирьох томів.

Тоді ж завершив роботу над двома дисертаціями: німецькою мовою про історію магдебурзького права на Поділлі у XIV – XVIII ст. на здобуття наукового ступеня доктора права та українською мовою «Вінницька міщанська громада від XV до кінця XVIII ст. : Еволюція правового стану та устрою на основі соціально-господарського розвитку території міста».

Його знання, наполегливість, сподвижницька самовідданість зробили філію бібліотеки і Кабінет загальнодоступними осередками української культури і науки.

Творча та громадська діяльність В. Д. Отамановського була перервана 26 серпня 1929 р. арештом по сфабрикованій органами НКВС справі «Спілки визволення України». Вченого звинувачували в націоналізмі, в тодішньому реакційному розумінні, й конкретно в організації Вінницького відділення цієї «Спілки...», хоч жодного члена організації у місті так і не виявили.

Через два тижні Валентин Дмитрович заявив слідчому, що він «ніколи не збирався скидати український уряд нашої СРР, ніколи не належав до контрреволюційних організацій та й сама така діяльність мені не властива. Я культурник й дослідник від природи, а тому просто абсурдно ставити мені такі звинувачення».

В. Д. Отамановському приписували зв'язки із закордоном, бо знайшли листи й журнал «Нові шляхи», що видавався у Львові Ф. Колесою, не забули його співробітництва з видавництвом «Вернигора», участі в студентському гуртку. Під ярлик «націоналізму» була віднесена його пропозиція впорядкувати могили галицьких солдатів, що померли у Вінниці від тифу. Ще 1925 – 1926 рр. Кабінет виучування Поділля готував хронологію основних подій в краї за період 1917 – 1921 рр. Було записано 124 події, робота продовжувалася. Слідчі розцінили її як контрреволюційну, ідеологічно шкідливу. Від нього вимагали назвати прізвища співучасників, серед яких слідчому дуже хотілося бачити Ю. Й. Сіцинського, засновника Тульчинського краєзнавчого музею І. Ч. Зборовського, директора Вінницького музею Г. В. Брілінга та інших. Але він заперечував як і свою, так і їхню участь у невідомій йому контрреволюційній організації [16, с. 92].

Методи слідства того часу нині відомі. Не дивно, що 14 листопада 1929 року В. Д. Отамановський у відчаї написав слідчому: «Безвинно ув'язнений вже скоро 3 місяці, я не почував вже ніякого прив'язання до життя й відчуваю, як руйнується мій інтелект, а сам стою на межі божевілля. Щоб припинити ці моральні муки, я готовий підписати вам чистий бланк або навіть написати свідчення по вашій впадобі, щоб таким чином уможливити скоріше моє засудження, бо далі терпіти не можу й волюю смерті» [4, с. 139].

10 січня 1930 року з'явилося його «каяття», «визнання» причетності до СБУ, провини перед владою. Однак він твердив, що склад СБУ йому невідомий, та і «мої націоналістичні хитання були інколи непомітні навіть для мене самого, і я щиро вважав себе за людину радянської орієнтації».

На прикладі В. Д. Отамановського добре проглядається технологія масового психозу, який роздмухувався засобами масової інформації. 4 квітня 1930 року вінницька газета «Червоний край» облила брудом свого колишнього активного дописувача, автора 72 наукових розвідок, редактора 23 видань Кабінету виучування Поділля, опублікувавши репортаж з допиту Отамановського під заголовком «Контрреволюціонери з СБУ перед радянським судом. 20 квітня 1930 року в цій же газеті було вміщено виступ адвоката Отамановського: «Процес СБУ: перед вироком жовто-блакитним контрреволюціонерам. Через кілька днів та ж газета повідомила про вирок у справі СБУ [16, с. 93].

В. Д. Отамановського засудили на п'ять років таборів суворого режиму і два роки поразки в громадянських правах. Відбувши ув'язнення, він повторно був засуджений у липні 1934 р. на десять років. Місцем заслання визначалась Татарія.

З арештом В. Д. Отамановського було грубо зупинено роботу науково-координаційного краєзнавчого центру Східного Поділля – Кабінету виучування Поділля...

В Україну повернувся лише в 1958 р. З 1944 р. по 1964 р. працював доцентом, професором Красноярського, Сімферопольського, Саратовського, Харківського (з 1958 р.) університетів.

Продовжував у післявоєнні роки активно досліджувати Поділля. У 1946 р. захистив кандидатську дисертацію «Вінниця, як тип українського міста Південного Побужжя. XVI – XVII ст.», в 1954 р. – докторську («Міста Правобережної України під владою шляхетської Польщі від середини XVII до кінця XVIII ст.»). З історії Поділля опублікував понад 50 праць.

10 березня 1965 р. відійшов у Вічність. Похований у м. Харкові. У серпні 1989 р. повністю реабілітований...

Отже, Валентин Дмитрович Отамановський постає неординарною, потужною творчою особистістю, автором ґрунтовних праць із соціально-економічної історії України, історії права, методики організації краєзнавчої роботи, досліджень історико-культурної спадщини Подільського регіону, України. Саме він виступав в Україні першопрохідцем багатьох теоретико-методологічних засад сучасного краєзнавства і застосував їх у своїх дослідженнях, присвячених Поділлю.

Зарекомендував себе також талановитим організатором. Завдяки ентузіазму Валентина Дмитровича краєзнавчий рух на Поділлі набув масового характеру.

У плані подальшого розкриття аспектів порушеної в статті проблематики доречним бачиться дослідження діяльності вченого після відбуття ним несправедливого покарання, його зв'язок із Подільським краєм та проявлений інтерес до регіону у цей період.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Савцов В. Злочин, якого не було // Радянська Україна. 1989. 12, 13, 16, 19, 26, 27 вересня.
2. Кароєва Л. Р. Краєзнавча діяльність Кабінету вивчення Поділля в 1920-ті роки // IV республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства: Тези доповідей і повідомлення. К., 1989. С. 42 – 43.
3. Філонов Л. В. Краєзнавець Отамановський // Вітчизна. 1990. С. 191, 192.
4. Кот С. І. Честі своєї не зрадив (В. Д. Отамановський) // Репресоване краєзнавство (20 – 30-і роки) . К., Хмельницький: Рідний край, 1991. С. 133 – 142.
5. Воловик В. П. В. Д. Отамановський у спогадах // Подільська старовина. Вінниця, 1993. С. 30, 31.
6. Савчук З. С. Роль В. Д. Отамановського у формуванні організаційних засад краєзнавчої роботи на Поділлі у 20-х роках ХХ ст. // Історія української науки на межі тисячоліть. К., 2004. Вип. 14. С. 167 – 173.
7. Гальчак С. Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: ХІХ – поч. ХХІ ст. / Вид. 2-е, доп. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2013. 876 с.
8. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського (ІН НБУВ). Архів НБУВ. Спр. 33, арк. 33.

9. Соломонова Т. Р. Становлення Вінницької філії Всенародної бібліотеки при УАН (ВУАН) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 10. Вінниця, 2006. С. 225, 226.

10. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX – XX ст. – Кам'янець-Подільський, 1993. С. 48.

11. Циганюк В. Ф. Краєзнавство і заклади культури: проблеми, пошуки, знахідки // Подільська старовина: Зб. наук. праць / Відп. ред. В. А. Косаківський. Вінниця, 1993. С. 276.

12. Прокопчук В. С. Під егідою Українського комітету краєзнавства. Кам'янець-Подільський: Абетка НОВА, 2004. 312 с.

13. Отамановський В. Праця та стан Вінницької філії Всенародної бібліотеки України та Кабінету вивчення Поділля на 1 травня 1929 р. // Вісті ВУАН. 1929. №5 – 6. С. 126 – 130.

14. Отамановський В. Про потребу утворення Кабінетів вивчення територій у культурно-економічних осередках УРСР міжокружного (краєзнавчого) значення (з досвіду Вінниці) // Вісті ВУАН. 1929. №7 – 8. С. 31 – 35.

15. Борщевська Н. Музей друку: Провідник. Вінниця, 1930. С. 7, 8.

16. Прокопчук В. С. Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність. К.: Рідний край, 1995. 204 с.

Сергей Гальчак

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского,
доктор исторических наук, доцент (Украина)

Валентин Отамановский – выдающийся краевед Подолья

Аннотация. В статье рассказывается о жизненном пути и научной деятельности известного в Украине ученого и краеведа Валентина Дмитриевича Отамановского – заведующего Винницкой филии Всенародной библиотеки при ВУАН, созданного при ней Кабинета изучения Подолья – главного в 1920-х гг. центра краеведческих исследований на Винничине; репрессированного советской властью.

Статья посвящена также вкладу В. Д. Отамановского в теорию и практику современного украинского краеведения. Его деятельность оказала значительное влияние на формирование современного понимания краеведения, заложила его основы.

Ключевые слова: В. Д. Отамановский, Винницкая филия Всенародной библиотеки при ВУАН, «Кабинет изучения Подолья», краеведение, репрессивная политика сталинизма.

ABSTRACT

Serhii Galchak

Vinnitsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynsky,
Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Ukraine)

Valentyn Otamanovskiy – the famous ethnographer of Podillya.

The article reports on the life and scientific activity of the famous Ukrainian scientist and ethnographer Valentyn Dmytrovych Otamanovsky – the Head of the Vinnitsia branch of the National Library at the All-Ukrainian Academy of Sciences and the Head of the Cabinet of study of Podillya, which in 1920-s was the main center of local studies; repressed by the Soviet power, he didn't lose the scientific interest even after get off the unlawful punishment outside Ukraine, wrote in the meantime remarkable scientific works on history of Vinnitsia, of the period of XVI – XVIII centuries.

The article too is dedicated to Valentyn Dmytrovych Otamanovsky contribution to the theory and practice of contemporary Ukrainian study of region. His scientific and practical activity in Podillya region in 1920th was analyzed. The contribution of Valentyn Dmytrovych Otamanovsky to the development of study and dissemination of information about the history of region, its culture, nature, population, economy, medicine was investigated. The innovation of his researches were highlighted. We prove that Valentyn Dmytrovych Otamanovsky was a pioneer in the development of many theoretical and methodological foundations of the study region and applied them in practice. His activity has had a significant influence on modern understanding of the study of region, its foundation and the formation of the study of region thinking.

The basic stages of life, historial and regional activities Valentyn Dmytrovych Otamanovsky, the basic creative achievements of famous scientist and the regional researcher were analyzed.

In general Valentyn Dmytrovych Otamanovsky became the author of wonderful works on socio-economic history of Ukraine, history of law, history of medicine, methodology of organization of local lore work and local lore bibliography, studies of historical and cultural heritage of Ukraine, in particular Podillya.

Key words: Valentyn Dmytrovych Otamanovsky, Vinnytsia branch of the National Library at the All-Ukrainian Academy of Sciences, "The Cabinet of study of Podillya», study of region, the repressive politics of Stalinism.

REFERENCES:

1. Savtsov V. Zlochyn, yakoho ne bulo // Radianska Ukraina. – 1989. – 12, 13, 16, 19, 26, 27 veresnia.
2. Karoieva L. R. Kraieznavcha diialnist Kabinetu vyvchennia Podillia v 1920-ti roky // IV respublikanska naukova konferentsiia z istorychnoho kraieznavstva: Tezy dopovidei i povidomlennia. – K., 1989. – S. 42 – 43.
3. Filonov L. V. Kraieznavets Otamanovskiy // Vitchyzna. – 1990. – S. 191, 192.
4. Kot S. I. Chesti svoiei ne zradyv (V. D. Otamanovskiy) // Represovane kraieznavstvo (20 – 30-i roky) . – K., Khmelnytskyi: Ridnyi kraj, 1991. – S. 133 – 142.
5. Volovyk V. P. V. D. Otamanovskiy u spohadakh // Podilska starovyna. – Vinnytsia, 1993. – S. 30, 31.
6. Savchuk Z. S. Rol V. D. Otamanovskoho u formuvanni orhanizatsiinykh zasad kraieznavchoi roboty na Podilli u 20-kh rokakh KhKh st. // Istoriiia ukrainskoi nauky na mezhi tysiacholit. – K., 2004. – Vyp. 14. – S. 167 – 173.
7. Halchak S. D. Rozvytok kraieznavstva u Skhidnomu Podilli: KhKh – poch. KhKh st. / Vyd. 2-e, dop. – Vinnytsia: Merkiuri-Podillia, 2013. – 876 s.
8. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. Vernadskoho (IN NBUV). Arkhiv NBUV. Spr. 33. Ark. 33.
9. Solomonova T. R. Stanovlennia Vinnytskoi filii Vsenarodnoi biblioteky pry UAN (VUAN) // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. M. Kotsiubynskoho. Serii: Istoriiia. – Vyp. 10. – Vinnytsia, 2006. – S. 225, 226.
10. Bazhenov L. V. Podillia v pratsiakh doslidnykiv i kraieznavtsiv KhKh – KhKh st. – Kamianets-Podilskiy, 1993. – S. 48.
11. Tsyhaniuk V. F. Kraieznavstvo i zaklady kultury: problemy, poshuky, znakhidky // Podilska starovyna: Zb. nauk. prats / Vidp. red. V. A. Kosakivskiy. – Vinnytsia, 1993. – S. 276.
12. Prokopchuk V. S. Pid ehidoiu Ukrainskoho komitetu kraieznavstva. – Kamianets-Podilskiy: Abetka NOVA, 2004. – 312 s.
13. Otamanovskiy V. Pratsia ta stan Vinnytskoi filii Vsenarodnoi biblioteky Ukrainy ta Kabinetu vyuchuvannia Podillia na 1 travnia 1929 r. // Visti VUAN. – 1929. – №5 – 6. – S. 126 – 130.
14. Otamanovskiy V. Pro potrebu utvorennia Kabinetiv vyuchuvannia terytorii u kulturno-ekonomichnykh oseredkakh URSR mizhokruzhnoho (kraieznavchoho) znachennia (Z dosvidu Vinnytsi) // Visti VUAN. – 1929. – №7 – 8. – S. 31 – 35.
15. Borschchevska N. Muzei druku: Providnyk . – Vinnytsia, 1930. – S. 7, 8.
16. Prokopchuk V. S. Kraieznavstvo na Podilli: istoriia i suchasnist. – K.: Ridnyi kraj, 1995. – 204 s.

Статтю подано до редколегії 15.01.2018 р.

УДК94:[324:63-051] (477.43/.44) «192»

Олена Стадник

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

Вибори до Рад як чинник радянізації подільського селянства у 20-х рр. ХХ ст.

Анотація. У статті на основі джерел та літератури аналізується утворення місцевих органів радянської влади у подільському селі, організація та діяльність Рад, їх політичне обличчя, роль у системі органів державної влади та процесі радянізації селянського населення Подільського регіону у 20-ті рр. ХХ ст., висвітлюються проблеми перебігу виборчих кампаній, аналізуються їх хід та результати, досліджуються принципи формування сільських Рад, їх соціальний склад та реальне ставлення подільського селянства до встановлення радянської влади.

Ключові слова: Ради, влада, вибори, радянізація, селянство, Поділля.